

Teadlaskond on riigi arengu asendamatu väetis

Maris Laan

Eestis on vaid 3500 avalikus sektoris töötavat teadlast, seda kõigis valdkondades füüsilisest filosoofiani. Muljetavaldavalt paljudel teaduserialadel oleme 30 aastaga saavutanud rahvusvaheliselt ülikõrge taseme. Oleme tublid, efektiivsed ja isegi suuresti õhinapõhised teadlased, aga seisame jätkuvalt silmitsi projektipõhise rahastuse ja ebakindlusega tuleviku ees. See pärsib pikaajaliste teaduslike eesmärkide seadmist ja elluviimist nii üksikteadlaste, uurimisgruppide kui ka riigi tasandil. Enamik Eesti teadlastest panustab ka kõrghariduse tagamisse pea pooltele Eesti noortele. Kõrghariduse kvaliteeti võib loota vaid sealt, kus on taga tugev teadus ja teadlaskond.

Paljud tänased noorema põlvkonna talendid pigem ei vali akadeemilist karjääri Eestis – minnakse tööle välisülikoolidesse või rakendatakse oma annet mõnes muus stabiilsemas ametis. Sama muret väljendab ka teadus- ja arendustegevuse strateegia küsimustes vabariigi valitsust nõustava teadus- ja arendusnõukogu raport 2024: «Eesti teadlaste järelkasv jääb alla ELi keskmise ning mure noorte teadlaste lisandumise pärast on teadlaskonna üks lahendamist vajavaid küsimusi.» Eriti terav on akadeemilise järelkasvu probleem mitmetes loodus- ja täppisteaduste ning inseneeria harudes, mis on Eesti majanduse arengu ja riigi konkurentsivõime seisukohast kriitilised. Mitmetel erialadel on proportsioonid Eesti päritolu ja teisest rahvustest doktorantide vahel nihkunud viimaste kasuks. Aga vaid vähesed välisdoktorantidest seovad end pikaajaliselt Eestiga. Veelgi vähemad on motiveeritud omandama eesti keelt tasemel, mida on vaja riigikeelsesse kõrgharidusse panustamiseks. Akadeemilise karjääri valib ka näiteks üha vähem meditsiini- või juuraõpingute lõpetajaid. Juba praegu tunnetame teravalt arstide põuda, aga unustame, et nende järelkasvu saab tagada vaid piisavalt suur ja mitmekesine doktorikraadiga arstiteadlaste-õppejõudude kogukond.

Kõrgharitud ja värskete ideedega noored on kriitiline investeering meie riigi tulevikku, majanduskasvu, heaolusse ja kultuuri järgmistel aastakümnetel. Peaksime väärtustama iga noort doktorikraadiga spetsialisti ja toetama just temale sobiva edasise karjääriraja leidmist. Iseseisvaks teadlaseks kujunemine on aastatepikkune protsess ja selleks valmistumist tuleb alustada varakult, et suurendada loovat ja innovaatilist mõtlemist, fokuseerimisoskust ja püsivust eesmärkideni jõudmisel. Eestis kasvab jõudsasti erasektoris töötavate doktorikraadiga teadlaste hulk, keda on täna juba tuhandeid. See näitab, et ka meie ettevõtted väärustavad teaduslikku mõtteviisi, võimet püstitada ja lahendada probleeme. Iseseiseva mõtlemisega inimesed on allikas originaalsetele ideedele ja nad oskavad realistlikult hinnata nii nende teostamise laiemat kasu kui ka võimalikke kaasnevaid riske.

Ilma noorteadlaste järelkasvuta ja Eesti akadeemilise kogukonna kriitilise massita ei ole meil tulevikus asja tippteadusesse ega võimalik tagada aastatega saavutatud tase meie kõrghariduses, rääkimata teaduspõhise majanduse arendamisest ja innovatsioonist. **On aeg algatada riigi tasandil arutelu akadeemiliste töötajate stabiilse tenuuriraja ja põhipalga raamistiku loomise ning nende rakendamiseks vajalike regulatsioonide teemal. Riigi arengupotentsiaali tagamiseks tuleb luua meetmed akadeemilise karjääri stabiilsuse, atraktiivsuse ja prestiiži tõstmiseks.** Eeskujuks saab võtta teiste

TEADLASE PILGUGA

edukate teadusmahukate rahvusriikide teaduse- ja kõrghariduse korralduse kogemust. Rahvusvahelisi positiivseid kogemusi teadlasekarjääri toetavate meetmete kujundamisel on oodatud jagama ka Eesti tippteadlaste diasporaa välismaal. Teadlaskonna kindlustunde kasvades otsustab ehk mõni neist jäädagi meie akadeemilist kogukonda tugevdama.

Teaduslikku vaadet nõudvaid riigile olulisi väljakutseid on lähiaastatel üksjagu – näiteks tervishoius, energeetika ja infotehnoloogia sektoris, loodusressursside vastutustundlikus väärimdamises, kliima- ja keskkonna küsimustes ning haridus-, kultuuri-, regionaal- ja rahvastikupoliitikas. Teadlaste laiem osalus aitab vastu võtta ühiskondlikult tähtsates küsimustes argumenteeritud seisukohti ning tõenduspõhiselt kaalutud otsuseid, mis annavad maksimaalse võimaliku kasu riigi majandusele ja ühiskonnale. Praeguses eelarvekärbete tuhinas on oluline faktidele toetuv ja kaalutletud pikk vaade ning oskus mitte näha ainult homset, vaid hinnata igakülgset otsuste pikaajalist mõju meie riigile ja rahvale. Eesti teadlaskonna kindlustunde tagamine on kriitiline võti kõrghariduse ja tippteaduse kvaliteedile, riigi arengu ja innovatsiooni kasvulavale, mille viljad küpsevad alles aastate pärast.

[Ilmunud ajalehes Postimees 9. novembril 2024](#)